

Ställningstagande om krav på saklighet och opartiskhet hos röstmottagare och rösträknare m.fl.

Valmyndighetens ställningstaganden innehåller en redogörelse för myndighetens uppfattning i rättsliga frågor. De är styrande för Valmyndighetens verksamhet och vägledande för valadministrationen.

1 Sammanfattning

Genomförande av val ska präglas av objektivitet, det vill säga saklighet och opartiskhet. Väljarna ska ha ett högt förtroende för valets genomförande.

Den som är förordnad som röstmottagare eller som vid rösträkning arbetar som rösträknare, kontrollant, registrerare m.m. utför sådant arbete som innehåller befogenheten att bestämma om rättigheter och skyldigheter. Sådan befogenhet innebär myndighetsutövning som ska utövas objektivt.

Alla som arbetar med val bör i sin utbildning få kunskap om reglerna om objektivitet.

Valnämnden och länsstyrelsen bör ta fram riktlinjer för hur kravet på objektivitet ska beaktas vid såväl rekrytering som vid genomförande av val.

Valmyndigheten bedömer att den som kandiderar på en lista inte bör arbeta som röstmottagare eller vid rösträkning räkna eller på annat sätt hantera rösterna i det val kandidaturen avser.

2 Frågeställning

Innebär det arbete röstmottagare och rösträknare m.fl. utför myndighetsutövning, vilken ställer krav på saklighet och opartiskhet enligt objektivitetsprincipen? Vilka åtgärder bör valadministrationen vidta med anledning av objektivitetsprincipen? Bör den som kandiderar på lista tillåtas arbeta som valfunktionär?

3 Gällande rätt m.m.

I regeringsformen (1974:152) framgår de grundläggande principerna för den offentliga makten. Vid sidan om principen om demokrati i 1 kap. 1 § och respekten för den enskilda människans frihet och värdighet i 1 kap. 2 § framhålls i 1 kap. 9 § att all makt ska utövas med beaktande av alla människors lika värde samt att en myndighet i sin verksamhet dessutom ska iaktta saklighet och opartiskhet (objektivitetsprincipen).

För att leva upp till grundlagens krav på objektivitet finns bestämmelser om jäv i kommunallagen (2017:725) ifråga om den som är anställd av en kommun och i förvaltningslagen (2017:900) ifråga om den som är anställd på länsstyrelsen.

Kravet på objektivitet är av särskild betydelse vid myndighetsutövning. Detta begrepp innebär att någon utövar befogenheten att bestämma om förmån, rättighet, skyldighet, disciplinär bestraffning eller annat jämförbart förhållande och att detta i väsentlig mån påverkar den enskildes personliga eller ekonomiska situation.¹

Av 3 kap. 5 § vallagen (2005:837) framgår att röstmottagare förordnas av valnämnden. För att någon ska kunna utöva myndighet som anställd eller uppdragstagare krävs att personen är knuten till myndigheten på ett sådant sätt att hen står under myndighetens arbetsledning och kontroll, att hen kan anses ha något faktiskt inflytande över ärenden såsom handläggare eller beslutsfattare samt att hen omfattas av offentlighets- och sekretesslagen, förvaltningslagen och brottsbalkens bestämmelser.²

I avsikt att skapa garantier för att den grundlagsfästa objektivitetsprincipen efterlevs av förvaltningsmyndigheterna har det i bland annat förvaltningslagen införts generella jävsbestämmelser. I bestämmelsernas förarbeten uppgavs bl.a. att ”ett tillfredsställande skydd mot att myndigheterna låter sig påverkas av ovidkommande hänsyn kan [...] ytterst uppnås bara genom regler som klargör i vad mån en myndighetsperson, vars opartiskhet i ett ärende kan sättas i fråga, ska vara skyldig att frånträda handläggningen av ärendet”.³ Motsvarande bestämmelser återfinns i kommunallagen.

Enligt 7 kap. 4 § kommunallagen (2017:725) ska bestämmelserna om jäv i 6 kap. 28-32 §§ om förtroendevalda även tillämpas för anställda.

En förtroendevald eller anställd är jävig om

1. saken angår honom eller henne själv eller hans eller hennes make, sambo, förälder, barn eller syskon eller någon annan närstående eller om ärendets utgång kan väntas medföra synnerlig nytta eller skada för den förtroendevalde eller anställda själv eller någon närstående,

2. han eller hon eller någon närstående är ställföreträdare för den som saken angår eller för någon som kan vänta synnerlig nytta eller skada av ärendets utgång,

3. ärendet rör tillsyn över sådan kommunal verksamhet som han eller hon själv är knuten till,

4. han eller hon har fört talan som ombud eller mot ersättning biträtt någon i saken, eller

5. det i övrigt finns någon särskild omständighet som är ägnad att rubba förtroendet för hans eller hennes opartiskhet i ärendet.

Om det är uppenbart att frågan om opartiskhet saknar betydelse, ska enligt 29 § bortses från jäv.

Den som är jävig i ett ärende får inte delta eller närvara vid handläggningen av ärendet, men får dock vidta åtgärder som inte någon annan kan utföra utan att handläggningen försenas

¹ Prop. 1973:90 (Förslag till ny regeringsform och ny riksdagsordning m.m.) s. 397, Prop. 2016/17:180 (En modern och rättssäker förvaltning – ny förvaltningslag) s. 46 ff

² JO 2001/02 s. 250, JO dnr. 3045-2008, 334-2012, 334-2012, 530-2012 och 880-2012

³ Prop. 1971:90 s. 351

avsevärt. Den som känner till en omständighet som kan antas utgöra jäv mot honom eller henne ska självant uppge det. Har det uppkommit en fråga om jäv ska ett beslut fattas i jävsfrågan.

I 16-18 §§ förvaltningslagen (2017:900) finns bestämmelser om jäv för den som tar del i handläggning vid länsstyrelsen.

Den som för en myndighets räkning tar del i handläggningen på ett sätt som kan påverka myndighetens beslut i ärendet är jävig om

1. han eller hon eller någon närstående är part i ärendet eller annars kan antas bli påverkad av beslutet i en inte oväsentlig utsträckning,
2. han eller hon eller någon närstående är eller har varit ställföreträdare eller ombud för en part i ärendet eller för någon annan som kan antas bli påverkad av beslutet i en inte oväsentlig utsträckning,
3. han eller hon har medverkat i den slutliga handläggningen av ett ärende hos en annan myndighet och till följd av detta redan har tagit ställning till frågor som myndigheten ska pröva i egenskap av överordnad instans, eller
4. det finns någon annan särskild omständighet som gör att hans eller hennes opartiskhet i ärendet kan ifrågasättas.

Om det är uppenbart att frågan om opartiskhet saknar betydelse, ska myndigheten bortse från jäv.

Den som är jävig får inte ta del i handläggningen av ärendet och inte heller närvara när ärendet avgörs. Han eller hon får dock utföra sådana uppgifter som inte någon annan kan utföra utan att handläggningen försenas avsevärt. Den som känner till en omständighet som kan antas göra honom eller henne jävig ska omedelbart anmäla detta till myndigheten. En myndighet ska pröva en jävsfråga så snart som möjligt.

4 Bedömning

Valmyndigheten bedömer att den som är förordnad som röstmottagare och rösträknare på röstmottagningsställe eller som rösträknare vid den preliminära rösträkningen måste anses stå under valnämndens arbetsledning och kontroll. Detsamma gäller den som anställs av länsstyrelsen som rösträknare, kontrollant eller registrerare m.m. vid den slutliga rösträkningen. Samtliga dessa funktionärer utför därmed sådant arbete som innefattas i valmyndigheternas verksamhet och de befogenheter som följer av ställningen ska därför utövas objektivt, det vill säga sakligt och opartiskt.

Alla som arbetar med val bör i sin utbildning få kunskap om reglerna om objektivitet.

Valnämnden och länsstyrelsen bör ta fram riktlinjer för hur kravet på objektivitet ska beaktas vid såväl rekrytering som vid genomförande av val. Här bör inte bara beaktas faktiska omständigheter knutna till valadministrationen och dess funktionärer utan även väljarnas förtroende för valets genomförande. Valmyndigheten bedömer att den som kandiderar på en lista inte bör arbeta som röstmottagare eller vid rösträkning räkna eller på annat sätt hantera rösterna i det val kandidaturen avser. I riktlinjen bör valnämnden och länsstyrelsen

vidare beskriva hur objektiviteten ska säkerställas när funktionärer arbetar tillsammans och också har en relation till varandra. Vidare bör säkerställas att objektivitet kan upprätthållas vid själva rekryteringsförfarandet. Den som är ansvarig för att förordna röstmottagare och rösträknare ska själv vara objektiv och exempelvis undvika att hantera ansökan från anhörig.

Ställningstagandet ska också gälla för utlandsmyndigheterna i tillämpliga delar. Utgångspunkten ska alltid vara att genomförandet av val ska präglas av objektivitet.

Detta ställningstagande har beslutats av Valmyndighetens nämnd.